

Mukaddime, 2018, 9(2), 181-194
DOI: 10.19059/mukaddime.454700

İş Sağlığı Ve Güvenliği Algısının İş Stresi Üzerindeki Etkisi: Kamu Hastanesinde Bir Araştırma*

Metin Kaplan¹ - Mehmet Emin Eren²

ÖZ:Bu çalışmanın amacı iş sağlığı ve güvenliği (İSG) algısının iş stresi üzerindeki etkisini analiz etmektir. Bunun için İstanbul'da faaliyet gösteren bir kamu hastanesinde çalışmakta olan 326 sağlık personelinin İSG'ye ilişkin algıları ile iş stresi düzeylerine ilişkin veriler anket yoluyla toplanmıştır. Elde edilen veriler istatistiksel olarak çoklu ve basit regresyon analizleri yoluyla incelenmiştir.

İSG'nin iş yerinde sağlanması ile ilgili devletin sorumlulukları, hastane yönetiminin sorumlulukları ve çalışanların sorumlulukları olmak üzere üç boyutlu olarak değerlendirilmiştir. Yapılan basit regresyon analizi İSG'nin iş stresi üzerinde negatif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Ancak çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre hastane yönetiminin İSG alanında sorumluluklarını yerine getirdiği algısı iş stresi üzerinde negatif bir etkiye sahipken, devletin sorumlulukları boyutunda pozitif ve anlamlı bir etki ortaya çıkmıştır. Çalışanların sorumlulukları boyutunun ise anlamlı bir etkiye sahip olmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: İş Sağlığı ve Güvenliği, İş Stresi, Hastane Çalışanları

The Effect of the Perception of Occupational Health and Safety on Job Stress: A Research in A Public Hospital

ABSTRACT: The aim of this study is to analyse the effect of occupational health and safety (OHS) on job stress. We collected the data from 326 employees working in a public hospital in Istanbul regarding their perception of occupational health and safety and their level of job stress by conducting a questionnaire, and we analysed the obtained data statistically by means of simple and multiple regression.

OHS is considered to consist of three dimensions: The responsibilities of the state, those of hospital management and those of employees themselves in ensuring OHS in the workplace. The results of simple

* Bu çalışma "İş Sağlığı ve Güvenliği Algısının İş Stresi ve Çalışan Memnuniyeti Üzerine Etkileri: Bir Kamu Hastanesi Örneği" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

¹ Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İ.İ.B.F., e-posta: mkaplan@nevsehir.edu.tr

² Ümraniye Eğitim ve Araştırma Hastanesi, e-posta: erenmehmetemin@hotmail.com

regression analysis have shown that OHS has a negative effect on job stress. Multiple regression analyses similarly have revealed that the perception that hospital management fulfils its responsibilities with regard to OHS has a negative impact on job stress while the dimension of state responsibility has a positive effect on job stress. Accountability of employees has caused no significant effect on job stress.

Keywords: Occupational Health and Safety, Job Stress, Hospital Employees

Giriş

Çalışanın işyerinde sağlıklı ve güvenli bir ortamda olması “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi” nin 23. ve 25. maddelerinde güvence altına alınmış bir insanlık hakkıdır (Aydın Aytekin, 2010: 3). Dolayısıyla İSG hizmetlerinin tüm sektörlerde, herkes için sağlanabiliyor olması prensip olarak önemlidir. Ancak ülkelerin kendilerine has koşulları, yasal mevzuatları, ve farklı sektörlerin farklı problemleri ve ihtiyaçları olması İSG çalışmalarının değişik boyutlarda sürdürülmesini gerektirmektedir. Bu noktada hem literatür hem de Türkiye’deki mevzuat sağlık sektörünü en riskli iş kollarından birisi olarak tanımlamaktadır (Devebakan, 2007: 4). Sağlık çalışanlarının iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması bir hak olduğu gibi, bu durum aynı zamanda bu sektörün kendine özel çalışma şartlarının ve risklerinin belirlenmesini zorunlu kılmaktadır.

182

İş sağlığı ve güvenliği (İSG) son yıllarda Türkiye’de ve dünyada adını gittikçe daha sık duyduğumuz bir kavram olup, alanında uzmanların yetiştiği yeni bir iş sahası olarak da hemen tüm iş yerlerinde karşımıza idari bir çalışma birimi olarak çıkmaktadır. İSG’nin bugün çalışma hayatının ayrılmaz bir parçası olmasını kısaca üç yönden ele alabiliriz. Birincisi, her yönden sağlıklı ve güvenli bir ortamda çalışmak temel bir insan ve çalışan hakkıdır. Bu hakkın ulusal ve uluslararası mevzuatta giderek daha detaylı ve anlamlı bir şekilde tanındığını görmekteyiz. İkincisi, buna bağlı olarak gelişen hukuki sistem doğrultusunda bugün ülkelerin taraf olma ve yasal sorumluluklarının ortaya çıkma durumu doğmaktadır. Son olarak çalışma hayatının iyileşmesinin iş yerinde verimliliği arttırması doğal olarak beklenmektedir. Ancak İSG’nin çalışanlar tarafından nasıl algılandığı, onların stres düzeylerini nasıl etkilediği, bir diğer deyişle yukarıda beklenen sonuçları doğurup doğurmadığı ancak sağlıklı verilerin toplanıp bilimsel olarak incelenmesi ile mümkündür.

Bu konuda çalışma yapılacak en önemli sahalardan biri de şüphesiz sağlık sektörüdür. Teknolojik gelişmelerin birçok alanda insan gücünün yerini alabilecek makineleri üretebildiği günümüzde, sağlık sektörünün değişmeyen insan kaynağı, yani sağlık çalışanlarıdır. Bugün karşımıza oldukça donanımlı tıbbi cihazlar çıkmaktadır. Tanı ve teşhislerin erken konulabilmesi için biyomedikal rekabet hızla artmaktadır. Tahlil ve tetkikler neredeyse anında sonuç verebilmekte, robotik cerrahiyle daha önce yapılamayan ya da zor şartlarda yapılan birçok ameliyat hızla ve sıklıkla yapılabilmektedir. Ancak ironik bir şekilde

bu durum sağlık sektöründe daha fazla mesaiyi, daha fazla radyasyona maruz kalmayı hatta daha fazla şiddete maruz kalmayı da beraberinde getirmiştir.

Bu araştırmada İSG'nin sağlık sektöründeki yerine değinilmektedir. İSG'nin sağlık çalışanlarının stres düzeyleri üzerine etkisi değerlendirilmiştir. Literatürde sağlık çalışanları örnekleminde bu iki değişken arasındaki ilişkiyi inceleyen sınırlı sayıda araştırmaya rastlanılmıştır. Bu araştırmanın bu çerçevede literatürdeki boşluğa katkı sağlayacağı umulmaktadır. Bu bağlamda araştırma sorusu şudur: "Sağlık çalışanlarının iş stresi düzeyinde iş sağlığı ve güvenliğine yönelik algıları etkili midir?" Bu amaçla İstanbul'da faaliyet gösteren bir kamu hastanesi çalışanları ile anket çalışması yapılmıştır.

İş Sağlığı Ve Güvenliği

İş sağlığı ve güvenliği, çalışanların sağlıklı yaşam hakkının güvence altına alınması ve işyerinde oluşabilecek çeşitli tehlikelerden korunması; ruhsal, bedensel ve sosyal iyilik halinin sağlanması için işyeri içi ve dışındaki çalışma koşullarının iyileştirilmesi amacıyla yapılan çalışmalardır (Sarıçam, 2012: 5; Yılmaz, 2009: 8). İşçinin korunması iş hukukunun temel ilkelerinden biridir. Ancak bu noktada esas olan, iş kazaları ve meslek hastalıklarının meydana gelmeden önce önlenmesidir (Korkmaz ve Avsallı, 2012: 154). Bu anlamda önleyici çalışmalar işin tüm süreçlerine yönelik olmalı, işçinin yaşadığı ve çalıştığı çevreleri bütün olarak ele almalıdır (Oflluoğlu ve Karaca, 2001: 330; Yılmaz, 2009: 8).

Bu tanımlar faydalı olmasına rağmen pratikte ne yapılması ve bahsi geçen önleyici çalışmaların ne olması gerektiğine dair yeterince ipucu vermemektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ) ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ise İSG hizmetlerinin amaçlarını daha somut olarak şu şekilde tanımlamıştır: Çalışanların fiziksel ve ruhsal sağlık kapasitelerinin en yüksek düzeye çıkarılması; her çalışanın fiziksel ve ruhsal yeteneklerine uygun işlerde çalıştırılması; olumsuz koşullar nedeniyle çalışan sağlığının bozulmasının önlenmesi; iş ve çalışan arasında uyumun sağlanması ile asgari yorgunlukla optimal verim elde edilmesi; işyerindeki sağlığa zararlı etkenlerin ortadan kaldırılması; ortaya çıkan sağlık zararlarının ve meslek hastalıklarının tespit edilmesi ve tedavilerinin sağlanması; böyle durumlarda çalışanların tekrar çalışabilmelerine olanak sağlanması; ortaya çıkan zararların objektif, etik ve bilimsel yollarla tespit edilmesi ve değerlendirilmesidir. Dolayısıyla pratikte iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması uygun işe yerleştirmeyi, işyeri ortam faktörlerinin değerlendirilmesini, sağlık risklerinin kontrolünü, aralıklı kontrol muayenelerini, işyerinde sağlık hizmetlerinin sunulmasını ve sağlık eğitimi ve danışmanlık kurallarına uyulmasını gerektirmektedir (Oğan, 2014: 7-8). Tüm bu önlemlere gerek duyulmasını gerektiren başlıca problemler daha önce açıklandığı gibi iş kazaları ve meslek hastalıklarıdır.

İSG açısından bakıldığında sağlık çalışanları birçok tehlike ve riskle karşı karşıyadır. Genel olarak tehlike, insan sağlığına karşı oluşan tehdit, hasara veya

zarara neden olma potansiyelini; risk ise tehlikeli bir durumda olumsuz bir olayın ortaya çıkma olasılığını ifade etmektedir (Sarıçam, 2012: 15). Amerikan Ulusal Mesleki Sağlık ve Güvenlik Enstitüsü (*National Institute for Occupational Safety and Health*) sağlık çalışanlarını etkileyen tehlike ve riskleri biyolojik, psikolojik, kimyasal, fiziksel ve ergonomik olarak sınıflandırmaktadır (Meydanlıoğlu, 2013: 193). Bu faktörler birbirleriyle büyük ölçüde ilişki içindedirler. Örneğin, bir sağlık çalışanının iş ortamında karşılaştığı fiziksel risk ve tehlikelerin psikolojik sonuçlara da yol açabileceği ifade edilebilir.

İş Stresi

Stres kavramını ilk olarak Hans Selye 1930'larda ortaya atmış ve organizmanın her türlü değişmeye yaygın tepkisi, bedeninin her türlü isteme uyum göstermesi olarak tanımlamıştır (Koç, 2009: 3). Bir başka deyişle stres fiziksel, psikolojik ya da sosyal bazı etmenler karşısında organizmanın dengesinin bozulduğu bir durumu işaret etmektedir (Sarıçam, 2012: 25). Dolayısıyla stres esas olarak bir etki karşısında yok saymak ya da donup kalmak da dahil verilen tepkidir (Özmutaf, 2006). Kavram, önemli cerrahi müdahalelerden ya da basit hastalıklardan sonra hastaların gösterdiği tepkilerin altını çizmek için tıp alanında 19. yüzyılın ortalarından itibaren sıkça kullanılmıştır (Koç, 2009: 5).

Stresin insanların sağlık durumuna, günlük hayatına ve ilişkilerine olan etkisi günümüzde oldukça tartışılmaktadır. Stres ve iş hayatı arasındaki ilişki bağlamında, İngiltere'de 2004'te yapılan bir araştırma, yaklaşık yarım milyon insanın sağlıklarının olumsuz etkileyecek derecede iş kaynaklı strese maruz kaldıklarını göstermektedir (Saldamlı, 2008: 141). Diğer yandan, Avrupa Yaşama ve Çalışma Koşullarını İyileştirme Vakfı'nın (*European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions*) AB ülkelerinde yaptığı bir araştırma ülkelerde çalışma koşullarını değerlendirirken, katılımcıların % 28'inin stresi temel sağlık sorunlarında birisi olarak tanımladığını ortaya koymuştur (Devebakan, 2007: 156).

Çalışma koşulları ve süresi birey için psikolojik ya da fiziksel risk ve tehlikeler içerebilir ve stresin ortaya çıkmasına neden olabilir. Aşırı iş yükü, yetki ve sorumluluk arasındaki dengesizlikler, iş arkadaşları ile uyumsuzluk, aşırı ve sıkı denetim, idealist iş tanımları, adaletsiz ödeme tüm iş kolları için sıklıkla görülebilen stres kaynakları olarak sıralanabilir (Koç, 2009: 8). Çalışma sürecinde maruz kalınabilecek tehlike ve riskler iş hayatında strese yol açan faktörler arasındadır. Düşme, yaralanma, zehirlenme, radyasyona maruz kalma ve ölme gibi ihtimaller çalışanlarda gerilim ve tedirginliğe sebep olmaktadır (Eroğlu, 2000: 325). Bu anlamda İSG için gerekli önlemlerin alınması iş yerinde stres faktörlerinin azaltılması anlamına da gelmektedir. Bu çerçevede bu çalışmada sağlık çalışanları örneğinde strese neden olan faktörlerden iş sağlığı ve güvenliği algılamaları üzerinde durulmuştur.

İş Sağlığı Ve Güvenliği İle İş Stresi Arasındaki İlişki

Sağlık çalışanlarının iş stresine neden olan faktörleri tespit etmeye yönelik araştırmaların bazıları aşağıda özetlenmiştir.

Atasoy ve Aksoy (2009) hekim dışı sağlık personeline yönelik çalışmalarında katılımcıların %84.5'inin mesleki bir riske maruz kaldığını, bunların başında enjeksiyon, pansuman ve dezenfektanların geldiğini ve aynı zamanda çalışanların son bir yılda %49.4 oranında sözlü ya da fiziksel şiddet ve istismara maruz kaldığını tespit etmişlerdir. Sarıçam (2012) hemşireler üzerine yürüttüğü çalışmada hemşirelerin uykusuzluk, varis, bel, boyun, omuz ve kol ağrısını en fazla stres yaratan risk ve tehlikeler arasında belirttiklerinin altını çizip, çalışma ortamının riskli ve tehlikeli bulunmasıyla stres arasında pozitif yönlü bir ilişki bulmuştur. Kaya (2010) İstanbul, İzmir ve Kocaeli illerindeki özel ve kamu hastanelerinde bir çalışma gerçekleştirmiş, bireysel ve örgütsel stres kaynaklarının iş stresi ve tükenmişlik duygusunu arttırdığını göstermiştir. Yine sağlık çalışanlarında iş stresi üzerine bir başka çalışmada Koç (2009) iş yükü fazlalığı, personel yetersizliği ve mesleki risklerin önemli risk faktörleri olduğu sonucuna varmıştır. Önder, Aybas ve Önder (2014) ise hemşirelerin stres düzeylerini etkileyen stres kaynakları arasında önem sıralamasına yönelik araştırmalarında sırasıyla iş yükü, uygulanan tedavideki belirsizlik ve ölüm-ölüm sürecinin en önemli ilk üç stres kaynağı olduğunu göstermişlerdir. Serinken vd., (2003) İzmir ilinde yaptıkları çalışmada doktorların, hastalardan enfeksiyon bulaşma korkusunu, aldıkları ücretin yetersizliğini, hasta ve hasta yakınlarının kaba ve saldırgan davranışlarını, ve toplumdaki beklentileri saygıyı görmemelerini başlıca iş stresi faktörleri olarak dile getirdiklerine dikkat çekmektedirler. Tokmak, Kaplan ve Türkmen (2011) de çalışma koşullarının iş stresi ile ilişkisi üzerine Sivas'ta 456 kişi ile yürüttükleri anket çalışmasında devlet hastanesinde çalışanların özel hastanede çalışanlara göre daha fazla strese maruz kaldığı sonucuna varmışlardır. Sarıcaoğlu vd., (2005) 12 saatlik gece ve gündüz vardiyalı halinde çalışma sisteminin anestezi asistan doktorlarının dikkat ve anksiyete düzeyleri üzerine etkisini ölçen bir araştırma gerçekleştirmiş, gece vardiyası sonrasında dikkat eksikliği artarken bu durumun kaygı düzeyi üzerine anlamlı bir etkisi olmadığını görmüşlerdir.

Sağlık çalışanlarında stres yönetiminde İSG uygulamaları önemli bir faktör olarak değerlendirilebilir. Strese neden olan faktörlerin ortadan kaldırılması, sağlık hizmeti veren kurumlarda gerekli İSG önlemlerinin alınmasıyla mümkün olabilir. Bu konuda bireysel olarak alınabilecek önlemler olduğu gibi, örgütsel olarak yapılması gereken düzenlemeler de vardır. Bireysel olarak; düzenli beslenme, meditasyon ve spor gibi etkinliklere katılma, düzenli uyku ve kötü alışkanlıklardan uzak durma gösterilebilir (Koç, 2009: 36). Örgütsel olarak ise, sağlık hizmeti veren kuruluşlarda güvenli ve sağlıklı bir iş ortamı yaratmaya yönelik uygulamalar yararlı olabilir. Örneğin, hasta sevk usulleri düzenlenmeli, hastanelerde güvenlik önlemleri arttırılmalı, sağlık personeli eğitim açısından

sürekli yenilenmeli, sağlık çalışanlarına yönelik bağışıklama çalışmaları yaygınlaştırılmalı, yeterli personel temini sağlanmalı, çalışma ortamında koku, nem, gürültü gibi strese neden olabilecek etmenler ortadan kaldırılmalı ve uygun bir nöbet sistemi hazırlanmalıdır (Koç, 2009: 37).

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın evrenini İstanbul ilinde faaliyet gösteren bir kamu hastanesi çalışanları oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında tam sayım yöntemi esas alınmıştır. Araştırmanın yapıldığı dönemde söz konusu hastanede toplam 1100 çalışan olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda tüm çalışanlara anket formu dağıtılmıştır. Geri dönen anket sayısı 326'dır. Evrenin 1100 olduğu bir araştırmada örneklem hacmi 285'dir (Ural ve Kılıç, 2005: 43). Dolayısıyla 326 anketin yeterli olduğu ifade edilebilir.

Ölçekler

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Anket üç kısımdan oluşmaktadır.

Anketin birinci kısmında iş sağlığı ve güvenliği düzeyini ölçmek amacıyla Devebakan (2007) tarafından geliştirilen ölçek yer almaktadır. Bu ölçek devletin sorumlulukları (7 ifade), hastane yönetiminin sorumlulukları (27 ifade) ve çalışanların sorumlulukları (8 ifade) olmak üzere 3 boyut ve toplam 42 ifadeden oluşmaktadır. 5' li likert tipi ölçek kullanılmıştır (1=*Kesinlikle Katılmıyorum*, 2=*Katılmıyorum*, 3=*Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum*, 4=*Katılıyorum*, 5=*Kesinlikle Katılıyorum*).

Anketin ikinci kısmında çalışanların iş stresi düzeyini ölçmek amacıyla House ve Rizzo (1972) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Bu ölçek 5' li likert tipi 7 maddelik ifadeden oluşmaktadır (1=*Kesinlikle Katılmıyorum*, 2=*Katılmıyorum*, 3=*Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum*, 4=*Katılıyorum*, 5=*Kesinlikle Katılıyorum*).

Ankette kullanılan ölçeklerin, güvenilirlik analizi sonucu elde edilen Cronbach's Alpha (α) katsayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

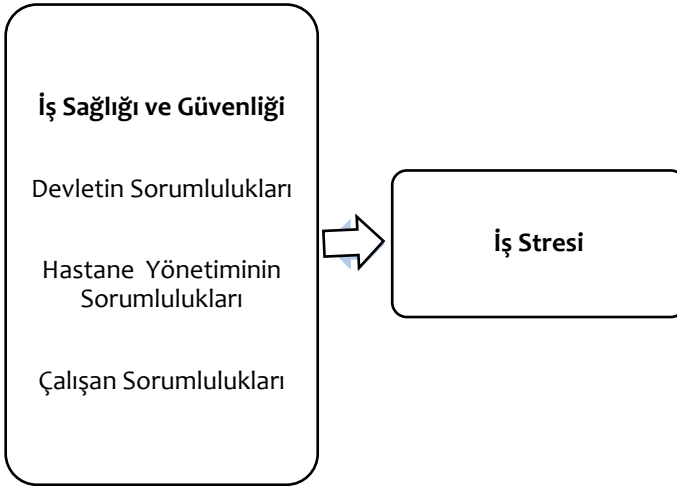
Tablo 1. Kullanılan Ölçeklerin Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Ölçekler	İfade Sayısı	Cronbach's Alpha (α)
İş Sağlığı ve Güvenliği	42	0,972
Devletin Sorumlulukları	7	0,903
Hastane Yönetiminin Sorumlulukları	27	0,968
Çalışanların Sorumlulukları	8	0,877
İş Stresi	7	0,899

Anketin üçüncü kısmında, katılımcıların cinsiyeti, medeni durumu, yaşı, eğitim durumu, iş deneyimi ve görevini belirlemeye yönelik ifadeler yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli ve Hipotezler

İş sağlığı ve güvenliği ile iş stresi arasındaki ilişkileri inceleyen ampirik çalışmalardan hareketle Şekil 1'de görülen araştırma modeli geliştirilmiştir.

Şekil 1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada test edilmek üzere literatürdeki araştırma sonuçlarından hareketle aşağıdaki hipotezler kurulmuştur.

Hipotez 1: İş sağlığı ve güvenliği, iş stresi üzerinde negatif bir etkiye sahiptir.

Hipotez 2: İş sağlığı ve güvenliğinin devletin sorumlulukları boyutu, iş stresi üzerinde negatif bir etkiye sahiptir.

Hipotez 3: İş sağlığı ve güvenliğinin hastane yönetiminin sorumlulukları boyutu, iş stresi üzerinde negatif bir etkiye sahiptir.

Hipotez 4: İş sağlığı ve güvenliğinin çalışanın sorumlulukları boyutu, iş stresi üzerinde negatif bir etkiye sahiptir.

Araştırma Bulguları

Uygulanan anketler sonucunda elde edilen verilere, araştırma amacına uygun istatistiksel analizler uygulanmıştır.

Katılımcıların Demografik Özellikleri ile İlgili Bulgular

Araştırma kapsamında değerlendirilen çalışanların demografik özellikleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Anketi Cevaplayan Çalışanların Demografik Özellikleri

Özellikler	f	%	Özellikler	F	%
Cinsiyet			Medeni Durum		
Erkek	87	27,4	Evli	177	55,3
Kadın	231	72,6	Bekâr	143	44,7
Yaş			Eğitim Düzeyi		
18-22 arası	27	8,6	Lise	69	23,3
23-27 yaş arası	116	36,9	Önlisans	70	23,6
28-32 yaş arası	68	21,7	Lisans	118	39,9
33-37 yaş arası	53	16,9	Lisansüstü	39	13,2
38 yaş ve daha fazla	50	15,9			
İş Deneyimi			Göreviniz		
1 yıldan az	49	15,4	Uzman Doktor	23	8,5
1-5 yıl	127	39,9	Asistan Doktor	6	2,2
6-10 yıl	74	23,3	Sağlık Memuru	10	3,7
11 yıl ve üzeri	68	21,4	Hemşire	138	51,1
			Sağlık Teknisyeni	39	14,4
			İdari memur	6	2,2
			Diğer	48	17,8

n= 326

Tablo 2'deki çalışanların demografik özellikleri ile ilgili araştırma sonuçları incelendiğinde; katılımcıların %27.4'ünün erkek, %72.6'sının kadın olduğu görülmüştür. Medeni durum açısından bakıldığında %55.3'ünün evli, %44.7'sinin bekâr olduğu anlaşılmıştır. Anketin uygulandığı sağlık çalışanlar yaş aralığı dağılımı açısından incelendiğinde ise; %8.6'sının 18-22 yaş arası, %36.9'unun 23-27 yaş arası, %21.7'sinin 28-32 yaş arası, %16.9'unun 33-37 yaş arası ve %15.9'unun 38 yaş ve üzeri olduğu görülmüştür

Anketi cevaplayan çalışanların % 23.3'ü lise, %23.6'sı önlisans, %39.9'u lisans, %13.2'si ise lisansüstü seviyesinde eğitime sahiptir. Katılımcıların profiline iş deneyimi açısından baktığımızda ise %15.4'ünün 1 yıldan az, %39.9'unun 1-5 yıl arası, %23.3'ünün 6-10 yıl arası, %21.4'ünün ise 11 yıl veya daha fazla süredir çalışmakta olduğunu görmekteyiz. Şu an çalıştıkları hastanede bu çalışanların %8.5'i uzman doktor, %2.2'si asistan doktor, %3.7'si sağlık memuru, %51.1'i hemşire, %14.4'ü sağlık teknisyeni, %2.2'si idari memur olarak görev yapmaktadır. Katılımcıların %17.8'i ise bu kategorilerde yer almayan herhangi bir başka kadroda çalışmaktadırlar.

Regresyon Analizi Sonuçları

İş sağlığı ve güvenliğinin iş stresi üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yapılan basit regresyon analizi sonuçları Tablo 3.4'te verilmiştir.

Tablo 3. İş Sağlığı ve Güvenliği Açısından İş Stresine İlişkin Basit Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken	β	Standardize Edilmemiş β	Standart Hata	t Değeri	Sig.
Sabit		5,107	0,255	20,007	0,000
İş Sağlığı ve Güvenliği	-0,296	-0,421	0,08	-5,571	0,000
F				31,039	
Düzeltilmiş R ²				0,085	
R ²				0,088	
Std. Error of theEstimate				0,88330	
Durbin-Watson				1,672	
Anlamlılık Düzeyi				0,000	

Bağımlı Değişken: İş Stresi

** p<0,01

Tablo 3'e göre regresyon analizi sonucu incelendiğinde modelin anlamlı olduğu ifade edilebilir (R² =0,088; F_(1,323) =31,039; p< 0,01). Bu sonuçlara göre iş stresi ile ilgili varyanstaki değişimin %8,8'inin iş sağlığı ve güvenliği tarafından

açıklandığı söylenebilir. Analiz sonucuna göre, iş sağlığı ve güvenliğinin ($\beta = -0,421$; $p < 0,01$) iş stresi üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu bulguya göre **H1 desteklenmiştir**.

İş sağlığı ve güvenliğinin alt boyutları olan devletin, hastane yönetiminin ve çalışanların sorumluluklarının iş stresi üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yapılan çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Alt Boyutları Açısından İş Stresine İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Standardize Edilmemiş β	Standart Hata	β	t Değeri	Sig.	Tolerans	VIF
Sabit	5,133	0,317		16,168	0,000		
Devletin Sorumlulukları	0,275	0,103	0,229	2,683	0,008	0,376	2,656
Hastanenin Yönetiminin Sorumlulukları	-0,546	0,110	-	-4,980	0,000	0,349	2,863
Çalışanların Sorumlulukları	-0,147	0,083	-	-1,761	0,079	0,807	1,240
F				14,706			
Düzeltilmiş R ²				0,113			
R ²				0,121			
Std. Error of the Estimate				0,86979			
Durbin-Watson				1,696			
Anlamlılık Düzeyi				0,000**			

Bağımlı Değişken: **İş Stresi**

** $p < 0,01$

Regresyon modelinin sağlıklı olması için çoklu bağlantı (multicollinearity) sorunu olup olmadığı analiz edilmeli, dolayısıyla tolerans ve varyans etkileme faktörüne (VIF) bakılmalıdır (Akman vd., 2008: 108). Düşük tolerans ve yüksek VIF değerleri çoklu bağlantıya işaret etmektedir (Kalaycı, 2009; 268). Tablo 4 incelendiğinde tüm tolerans değerleri 0,1'den büyük ve varyans etkileme faktörleri (VIF) 10'dan küçük olduğu için iş stresi bağımlı değişkeni ile ilgili regresyon modelinde çoklu bağlantı sorunu olmadığı sonucunu çıkarabiliriz (Gujarati, 1999; Özgener ve İraz, 2006: 1362).

Tablo 4'e göre çoklu regresyon analizi sonuçları incelendiğinde, modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu ifade edilebilir ($R^2 = 0,121$; $F_{(3,321)} = 14,706$; $p < 0,01$). Bu çerçevede iş stresi ile ilgili varyanstaki değişimin %12,1'inin bağımsız değişkenler tarafından açıklandığı söylenebilir. İş sağlığı ve güvenliğinin alt boyutları olan devletin sorumlulukları, hastane yönetiminin sorumlulukları ve

çalışanların sorumlulukları bağımsız değişkenler olarak girildiğinde, bu bağımsız değişkenler arasında hastane yönetiminin sorumlulukları boyutunun ($\beta = -0,546$; $p = 0,00 < 0,01$) iş stresindeki değişimde en yüksek düzeyde, negatif yönlü ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu bulguya göre **H3 desteklenmiştir**.

Ancak beklenmeyen bir şekilde iş sağlığı ve güvenliğinin devletin sorumlulukları boyutunun iş stresi üzerinde ($\beta = 0,275$; $p = 0,008 < 0,01$) pozitif yönlü ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre **H2 desteklenmemiştir**. Diğer yandan iş sağlığı ve güvenliğinin çalışanların sorumlulukları boyutunun iş stresi ($p = 0,079 > 0,05$) üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ortaya konulmuştur. Bu bağlamda **H4 desteklenmemiştir**.

Sonuç

Bu çalışmada, İstanbul ilinde faaliyet gösteren bir kamu hastanesi örnekleminde, iş sağlığı ve güvenliğinin iş stresi üzerindeki etkisi anket tekniği ile oluşturulan veri setinden hareketle analiz edilmiştir.

Regresyon analizi sonuçlarına göre; iş sağlığı ve güvenliğinin iş stresi üzerinde negatif yönlü ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu literatürde sadece hemşirelerle sınırlı olmakla beraber iş sağlığı ve güvenliği ile iş stresi arasındaki ilişki üzerine Sarıçam (2012) tarafından yapılan araştırmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre, iş sağlığı ve güvenliğinin alt boyutlarından hastane yönetiminin sorumluluklarının iş stresi üzerinde negatif yönlü ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda hastanenin sorumluluklarını yerine getirdiği algısı arttıkça, çalışanların iş stresi düzeylerinin azalacağı ifade edilebilir. Çalışanların sorumlulukları boyutunun iş stresi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ortaya konulmuştur.

Araştırmanın beklenmeyen bir bulgusu ise, devletin sorumlulukları boyutunun iş stresi üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucudur. Bu beklenmeyen sonuç, çalışanların devlet tarafından iş sağlığı ve güvenliği alanında çıkarılmış mevzuat ya da toplanmış veriler ile olası riskler hakkında farkındalığının artması ile açıklanabilir. Buna göre bir sağlık çalışanının edindiği bilgi doğrultusunda çalışma ortamında daha az ya da fazla stres yaşaması mümkündür. Literatürde Aydın (2016) tarafından yapılan çalışmada da İSG eğitimi alan hekimlerin iş stresi düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca devlet, sağlıkta kalite standartları gereği hastanelerdeki iş sağlığı ve güvenliği uzmanlarınca personelin tümüne eğitim vermeyi zorunlu kılmaktadır. Bu eğitime katılmama durumunda çalışanlardan maddi ceza tahsil edilmektedir. Hastanelerdeki mevcut iş yükünün hayli fazla olduğu göz önüne alınırsa, bu eğitime katılma zorunluluğunun çalışmada oluşturacağı risk, tehlike vb. faktörlere ait farkındalık veya katılmamanın getireceği yaptırımların da çalışanların stres düzeyini arttırmış olabileceği düşünülebilir.

Diğer yandan devletin İSG çalışmalarına yönelik tutumu daha çok uluslararası ve ulusal mevzuata uygunlukla sınırlı kalmakta, denetim konusunda önemli eksiklikler bulunmaktadır. İSG konusunda devlet, hastane yönetimi ve sağlık çalışanları arasında çözüm odaklı bir iş birliğinden ziyade ast-üst ilişkisi bulunmakta, bu durum da bu ilişkinin tabanında bulunan sağlık çalışanlarında strese neden olabilmektedir. Çalışanlar, örneğin iş kazası durumunda, mağduriyetlerinin giderileceğinden ziyade durumdan sorumlu tutulacaklarını düşünebilmektedir. Dolayısıyla devlet İSG alanında bu şekilde veri toplayarak görünürde sorumluluklarını yerine getirirken, bu durum aslında hastane yönetimi aracılığı ile çalışanlar üzerinde baskı oluşturabilir, devletin konuyla ilgili sorumluluklarını yerine getirmesi boyutu çalışanlar tarafından negatif yönde değerlendirilebilir.

Araştırma sonuçları çerçevesinde hastane çalışanlarının iş stres düzeylerini azaltmak için bazı öneriler ortaya konabilir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Hastane yönetimleri İSG alanında risk değerlendirmesi ve eğitim çalışmalarına önem vermelidir.
- Hastanelerde olası iş kazaları ile ilgili ilk yardım önlemleri alınmalı, önleyici tedbirler çerçevesinde gerekli araç gereçler temin edilip teknik gelişmelerden faydalanılmalıdır.
- Hastane yönetimi İSG konusunda çalışanlarla iş birliği içinde olmalıdır.
- Devlet İSG alanındaki çalışmalarında sağlık sektörünün kendine has çalışma şartlarını göz önünde bulundurmalı, hastane yönetimleri ile iş birliği içinde olmalıdır.
- Sağlık sektöründe İSG çalışmaları çalışanlara yönelik yaptırım ve cezai uygulamalar şeklinden çok çalışanları iş programları doğrultusunda özendirme, teşvik ve ödüllendirme yoluyla gerçekleştirilmeli, iş stresini arttıracak bir faktör haline gelmesinden kaçınılmalıdır.

Diğer araştırmalarda olduğu gibi bu araştırmanın da bazı sınırlılıkları mevcuttur. Temel kısıtlayıcı araştırmanın sadece İstanbul'da faaliyet gösteren bir kamu hastanesi ile sınırlı tutulmuş olmasıdır. Dolayısıyla araştırma sonuçları sadece söz konusu hastane ölçeğinde geçerlidir. Bu çalışmanın sonuçları ilerde yapılacak olan ölçeklere yol gösterici olabilir. Genelleme yapılabilmesi için araştırma konusu ile ilgili farklı sektörlerde yapılacak araştırmaları gereklidir. İkinci kısıt, bu çalışmada araştırmaya katılanların anketi cevaplama yeterince zaman ayıramamalarıdır.

Bu çalışmada iş sağlığı ve güvenliğinin iş stresi üzerindeki etkisi çalışanların algılamalarına dayalı olarak ölçülmüştür. Literatürde hem bu iki

değişken arasındaki ilişki ve bu ilişkinin sağlık sektöründeki durumuna yönelik yeterli çalışma bulunmamaktadır. Gelecekteki çalışmaların konuyu farklı boyutları ile farklı sektörlerde irdeleyeceği, böylece İSG çalışmalarının pratikte daha verimli sonuçlar doğurmasına katkıda bulunacağı umulmaktadır.

Kaynakça

- Akman G., Özkan C., Eriş, H. (2008). Strateji odaklılık ve firma stratejilerinin firma performansına etkisinin analizi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi* 7(13): 93-115.
- Atasoy, A., Aksoy, S. (2009). Hekim Dışı Sağlık Personelinde Mesleki Risklerin Belirlenmesi. *Uluslararası Sağlıkta Performans ve Kalite Kongresi*. Antalya, Türkiye, Mart 19-21, ss: 111-123.
- Aydın Aktekin, F. (2010). İş sağlığı ve güvenliğinin hemşirelerin tükenmişlik düzeyleri üzerine etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Aydın, O. (2016) Özel Bir Hastanede Çalışan Hekimlerin İş Sağlığı ve Güvenliği Kapsamında Karşılaştıkları Risk ve Tehlikelerin İş Stresi Düzeylerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Ziraat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İş Sağlığı ve Güvenliği Anabilim Dalı, Gaziantep.
- Devebakan, N. (2007). Özel sağlık işletmelerinde iş sağlığı ve güvenliği. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, İzmir.
- Eroğlu, F. (2000). *Davranış Bilimleri* (Beta Yayınları, İstanbul).
- Gujarati, D.N. (1999). *Temel Ekonometri*, çev. Ümit Şenesen, Gülay Günlük Şenesen. (LiteratürYayıncılık, İstanbul).
- House, R.J., Rizzo, J.R. (1972). Role conflict and ambiguity as critical variables in model of organizational behavior. *Organizational Behaviorand Human Performance* 7: 467-505.
- Kalaycı, Ş. (2009). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri (Asil Yayın Dağıtım, Ankara).
- Kaya, E. (2010). İş Stresive Tükenmişlik Duygusunun İşten Ayrılma niyeti Üzerine Etkileri: Sağlık Personeli Üzerine Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İstanbul.
- Koç, Ş.R. (2009). Sağlık Çalışanlarında İş Stresi Acil Servis Örneği. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İstanbul.
- Korkmaz, A, Avsallı, H. (2012). Çalışma Hayatında Yeni Bir Dönem: 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası. *Süleyman Demirel Üniversitesi SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 26: 153-167.
- Meydanlıoğlu, A. (2013). Sağlık Çalışanlarının Sağlığı ve Güvenliği. *BalikesirSaglik Bilimleri Dergisi* 3(2): 192-199.

- Ofluođlu, G., Karaca, M. (2001). İş Kazaları Ve Meslek Hastalıklarının Psikolojik Boyutları Ve Çalışma Yaşamının Kalitesi. *TMMOB Makina Mühendisleri Odası İş Sağlığı İş Güvenliği Kongresi* . Adana, Türkiye, Mayıs 11-12.
- Oğan, H. (2014). *Sağlık Çalışanları İçin İşçi Sağlığı Ve Güvenliği* (Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ankara).
- Önder G, Aybas M, Önder E (2014) Hemşirelerin Stres Seviyesine Etki Eden Faktörlerin Öncelik Sırasının Çok Kriterli Karar Verme Tekniği İle Belirlenmesi. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi* 1(1): 21-35.
- Özgener, Ş, Iraz, R. (2006). Customer relationship management in small-medium enterprises: The case of Turkish tourism industry. *Tourism Management* 27(6): 1356-1363.
- Özmutaf, N.M. (2006). Örgütlerde İnsan Kaynakları Ve Stres: Ampirik Bir Yaklaşım. *E.Ü. Su Ürünleri Dergisi* 23(1-2): 75-81.
- Saldamlı, A. (2008). Mesleki Stres . *Örgütsel Davranışta Seçme Konular*, der. Mahmut Özdeveciođlu ve Himmət Karadal (İlke Yayınevi, Ankara).
- Sarıcaoğlu, F., Akıncı, S.B., Gözaçan, A., Güner, B., Rezaki, M. ve Aypar, Ü. (2005). Gece ve Gündüz Vardiya Çalışmasının Bir Grup Anestezi Asistanının Dikkat ve Anksiyete Düzeyleri Üzerine Etkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi* 16(2): 106-112.
- Sarıçam, H. (2012). İş Sağlığı Ve Güvenliği Kapsamında Hemşirelerin Karşılaştığı Risk Ve Tehlikelerin İş Stresi Düzeyleri Üzerine Etkisi . Yüksek Lisans Tezi, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sağlıkla Kalite Geliştirme ve Akreditasyon Anabilim Dalı, İzmir.
- Serinken, M., Tomruk, Ö., Erdur B., Soysal, S. ve Çımrın, A.H. (2003). Acil Servis Hekimlerinin İş Stres Faktörleri. *Akademik Acil Tıp Dergisi* 1: 48-51.
- Tokmak, C., Kaplan, Ç., Türkmen, F. (2011). İş Koşullarının Sağlık Çalışanlarında Yol Açtığı Stres Üzerine Sivas'ta Bir Araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi* 3(1): 49-68.
- Ural, A. ve Kılıç, İ. (2005). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi* (Detay Yayıncılık, Ankara).
- Yılmaz, F. (2009). Avrupa Birliği Ve Türkiye'de İş Sağlığı Ve Güvenliği: Türkiye'de İş Sağlığı Ve Güvenliği Kurullarının Etkinlik Düzeyinin Ölçülmesi. Doktora Tezi, T. C. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, İstanbul.